

"Τα εν οίκω ... εν δήμω": Ταξίδι στη Βυζαντινή Προύσα

Μαρία Κωττούλα, Φωτεινή Μεταξάκη
mkottoula@gmail.com, fimetaxaki@gmail.com

Σχολικές Σύμβουλοι Β' Αθήνας, ΠΕ02

Περίληψη. Η εργασία εστιάζει στην παρουσίαση μιας διδακτικής προσέγγισης στη Βυζαντινή Ιστορία της Β' Γυμνασίου με τη διερεύνηση εκδοχών της καθημερινής ζωής σε περιβάλλον υποθετικής συνάντησης του σήμερα με το χθες. Αφορμή για την επιλογή αυτή αποτέλεσε η εκπαιδευτική ανάγκη 'άμβλυνσης' των αντιστάσεων των μαθητών στο μάθημα αυτό, κυρίως λόγω της δυσκολίας κατανόησης ενός κόσμου με ετερόκλητα στοιχεία και σύνθετες δομές, όπου τα εθνικά χαρακτηριστικά ενσωματώνονται σε μια οικουμενική, με όρους εποχής, κοινότητα. Κατά δεύτερο λόγο, όπως συμβαίνει συνήθως στο μάθημα αυτό, οι λαοί που δημιουργούν τον πολιτισμό και συμβάλλουν στην εξέλιξή του μένουν στο παρασκήνιο της διδακτέας ύλης, ενώ πρωταγωνιστούν προσωπικότητες συναισθηματικά απροσπέλαστες αλλά καθοριστικές στην ιστορική διαδρομή. Στο πλαίσιο αυτό, η διδακτική πρόταση υλοποιείται στο μουσείο και στο σχολείο και αποσκοπεί στην εμπύχωση του 'κοινωνικού γίνεσθαι' του παρελθόντος με την απόκτηση ιστορικών δεξιοτήτων και την ανάπτυξη ικανοτήτων αντίληψης της πολιτισμικής συνέχειας και της σημασίας της στο σύγχρονο κόσμο.

Λέξεις - κλειδιά: Βυζαντινή ιστορία- μικροϊστορία, μαθησιακές δεξιότητες, ιστορική συνέχεια, αλληλεπίδραση παρελθόντος - παρόντος.

Εισαγωγή

Το βασικό στοιχείο της απόκτησης γνώσης είναι το επικοινωνιακό της πλαίσιο και τα ερεθίσματα για επικοινωνία παρά η λεξικογραφική παρουσίασή τους. Το μάθημα της βυζαντινής ιστορίας σε όλες τις εκπαιδευτικές βαθμίδες αποτελεί μια επιβεβαίωση αυτής της επικοινωνιακής ανάγκης, καθώς, ως περιεχόμενο και κοσμοαντίληψη, δημιουργεί τις μεγαλύτερες αποστάσεις από τη σημερινή νέα γενιά. Ενώ, δηλαδή, η ιστορική περίοδος που εξετάζεται είναι η ενδιάμεση στη γραμμική πορεία ενός πολιτισμού που μας αφορά, λόγω των διευρυμένων εθνικών συνθέσεων και της πολυπολιτισμικότητας της βυζαντινής κοινωνίας, δημιουργούνται ασυνέχειες στην παρακολούθηση της εξέλιξης του Βυζαντίου και εν πολλοίς απουσία ενδιαφέροντος για τη μελέτη του ιστορικού γίνεσθαι κάτω από τη σκέπη ισχυρών διεθνιστικών πολιτικών σχημάτων και άγνωστης προέλευσης προσωπικοτήτων. Ο μαθητής συνήθως δε βρίσκει το 'εγώ' στο παρελθοντικό 'εμείς', αντιμετωπίζει λεκτικά σύνολα αλλά και ονόματα που δε συνδέονται εξελικτικά με τις άλλες ιστορικές φάσεις, σύνορα που αφορούν σήμερα σε άλλα κράτη και ελάχιστα στην ελληνική γη μέσα στα κείμενα. Ο βυζαντινός κόσμος ή η επιρροή του δυτικού μεσαίωνα, από την άλλη πλευρά, είναι μια ζωντανή παράδοση μέσα στη χώρα μας, με κτίσματα υψηλής αισθητικής, τα γνωστά κάστρα, τις εκκλησίες και τα γεφύρια, που μαρτυρούν την παράδοσή μας μέσα σε μια τεράστια αυτοκρατορία.

Οι λόγοι αυτοί υπαγορεύουν μια άλλη γνωριμία με το ιστορικό παρελθόν, ένα 'άνοιγμα' στις κοινωνικές ζυμώσεις της εποχής, στην καθημερινότητα και τον απλό άνθρωπο. Με την έννοια αυτή, η ιστορία και οι μαθητές μπορούν να 'περπατήσουν' από τις αφετηρίες τους

σε τόπους τεκμηρίων, και με την ανάπτυξη εκπαιδευτικών δράσεων που εμπυχώνουν τους αφανείς ανθρώπους να αντιληφθούν την ιστορική συνέχεια. Με την ανάπτυξη εστιών ενδιαφέροντος, βάσει των δυνατοτήτων κάθε φορά, ευνοείται η οικείωση με μικρόκοσμους, που αποτελούν δομικές μονάδες της κοινωνίας, άρα και πολιτισμικούς συντελεστές της πορείας της. Το ιστορικό γίνεσθαι παράγεται με τη συλλογή πληροφοριών και την εκτίμησή τους με βάση τις ανθρώπινες ανάγκες της ιστορικής περιόδου που ανιχνεύεται, από τις καθημερινές οικιακές μέχρι τις οικονομικές και πολιτικές.

Η σημασία της πολιτισμικής ιστορικής προσέγγισης

Η ιστορία, ένα κατεξοχήν μάθημα πολιτικής και κοινωνικής συγκρότησης των μαθητών, οδηγεί σε διαφορετικά ενδεχόμενα ανάλογα με τη διαχείριση του ΑΠ και του σχολικού βιβλίου. Στην αποστήθιση, στη διαμόρφωση κριτικής άποψης απέναντι στο παρελθόν άρα και στο παρόν, στην επιβεβλημένη συναίνεση εκπαιδευτικού- μαθητή για γνώση, στην αποστροφή και την υποτίμηση του μαθήματος, στην αντίληψη κοινωνικο- πολιτικών ταυτοτήτων. Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι η σύγχρονη ζωή είναι η κατάλληλη αφετηρία για να δημιουργηθούν τα κίνητρα συνάντησης με το παρελθόν, να προβληθεί η διερευνητική και ερμηνευτική διάσταση ως ανάγκη και να προκύψει παραγωγική γνώση μέσα από πρόσφορο υλικό και μεθόδους διευθέτησής του (βλ.σχ. Αβδελά, 1998: 109- 126). Το πολιτισμικό απόθεμα αποτελεί από αδιάφορο έως ενεργό υλικό, αν οι ουδέτερες ετερότητες συμμετάσχουν σε μια διαδρομή γνωριμίας. Με την απόπειρα εμφύσησης πνοής στο πολιτισμικό παρελθόν, με αναπαραστάσεις στιγμών ενεργού βίου σε προσωπικό επικοινωνιακό λόγο δύο εποχών, ο σημερινός κόσμος αναπνέει στο χτες και δε βιάζεται να τελειώσει τη σπουδή του. Η μελέτη, μετά την πρώτη διερεύνηση υλικού μετουσιώνεται σε ταξίδι, η γνώση είναι το πρόπλασμα για τα σκηνικά και ο μαθητής γίνεται σεναριογράφος στον παλίνδρομο χρόνο των αναγνώσεών του. Μ' αυτή την έννοια, αποδίδεται κοινωνικό νόημα στα ιστορικά δρώμενα, άρα η ιστορία συνδέεται με άλλα ανθρωπιστικά πεδία και ιστοριογραφικούς κλάδους (Iggers, 1995: 266 -305).

Ο προβληματισμός για το σχέδιο εργασίας

Στην ηλικία των μαθητών, στη Β' Γυμνασίου, η επιλογή του σχεδίου δράσης ξεκινά από φαινόμενα ή καταστάσεις που προσιδιάζουν είτε στον κόσμο της αφήγησης, με άξονα 'τα παράδοξα' των κοινωνιών, είτε στην καθημερινότητα με συστοιχίσεις αλλά και αιτιολογημένες διαφορές σε σχέση με το σήμερα. Άρα, ιστορίες της καθημερινής ζωής στο Βυζάντιο, με αναφορές στον ανοίκειο τρόπο ζωής, σε αφανείς καθημερινούς ήρωες και βιοπαλαιστές, στις συνήθειες, στη θρησκεία, σε νομοθετικές εξαρτήσεις οίκου- κράτους αλλά και σε αυτονομιστικά προνόμια, στις θεσμοθετημένες οικογενειακές σχέσεις, στις ανισότητες, στη μόρφωση είναι μερικά από τα σημεία προσέλευσης του ενδιαφέροντος για διερεύνηση και αποκάλυψη του βυζαντινού αθέατου κόσμου, ενσωματώνοντας στις γνωστικές δομές απλά στοιχεία εμπειρίας με διερεύνηση και επανάδραση. Η γνώση γίνεται μια λειτουργική υπόθεση με συμμετέχοντες, οι οποίοι αναδομώντας εκφάνσεις της ζωής στο παρελθόν συνδέουν την ιστορική συνείδηση με κρίκους συνέχειας βάσει σκόπιμων δραστηριοτήτων (Θώδης, 2011: 6). Η ιστορική πληροφορία γίνεται κοινωνικό γεγονός, εξετάζεται σε ασύγχρονο περιβάλλον, ο ιστορικός χρόνος συστέλλεται προκειμένου να επιτευχθεί μια επιλεκτική συνάντηση του σήμερα με το χτες με τα μάτια του μαθητή-

ερευνητή. Ο εκπαιδευτικός αναλαμβάνει τη γνωστική εποπτεία του αντικειμένου προωθώντας κίνητρα αυτενέργειας, έρευνας και κριτικής. Το μάθημα της ιστορίας δίνει απαντήσεις στα 'γιατί' του παρελθόντος και τα γεγονότα υπόκεινται σε αιτιολογική σχέση.

Αφόρμηση: Πρόκληση διαλόγου στην τάξη για σημερινά σημεία ενδιαφέροντος της ζωής των εφήβων. Με βάση αυτά τα σημεία οργανώθηκε η δραστηριότητα για την αθέατη μικροϊστορία της ζωής των εφήβων στο Βυζάντιο, αντιμετωπίζοντας τον έφηβο στο πλαίσιο της κοινωνικής ιστοριογραφίας, εφόσον το ενδιαφέρον μετατοπίζεται από τον 'δρώντα έφηβο', αυτόν δηλαδή που στρατεύεται, στον καθημερινό έφηβο, - μια αμέτοχη ομάδα στο κοινωνικό γίγνεσθαι της επίσημης ιστορίας-, στον τρόπο της ζωής του και στα όνειρά του για το μέλλον.

Οι μαθητές με καταιγισμό ιδεών θέτουν ζητήματα που τους αφορούν 'επί τάπητος'. Η επιλογή των 'σημείων' της ιστοριογραφικής προσέγγισης προκύπτει από τα ζητήματα και τους προβληματισμούς του σήμερα.

Αφορμήσεις και ενδιαφέροντα με αφετηρία το σήμερα

Μαθήτρια Α: Διαφωνώ σε κάτι με τους γονείς μου και το συζητάμε μέχρι να βρούμε λύση.

Μαθητής Β: Ζητάω από τη μητέρα μου, αντί να μαγειρέψει, να παραγγείλουμε κάτι απ' έξω.

Μαθητής Γ: Μ' αρέσει πολύ να ζωγραφίζω. Ζητάω από την καθηγήτριά μου να μου προτείνει αντικείμενα για απεικόνιση.

Μαθητής Δ: Θέλω να σπουδάσω δημοσιογράφος. Οι γονείς μου δεν πολυσυμφωνούν αλλά θα με βοηθήσουν σ' αυτό.

Μαθητής Ε: Οι γονείς μου εργάζονται για να αγοράσουμε τα απαραίτητα. Σούπερ μάρκετ, λαϊκή, λογαριασμοί, αγγλικά, εφορία, φροντιστήρια κ.α.

Μαθήτρια ΣΤ: Μ' αρέσει πολύ ο Όμηρος (εννοώ βέβαια από μετάφραση). Είναι η περιπέτεια, ο μύθος, τα παράδοξα, ο ανθρωπομορφισμός των Θεών.

Μαθητής Ζ: Τα Σάββατα βγαίνω με τους φίλους μου. Βόλτες, καμιά ταινία...

Μαθητής Η: Μ' αρέσει μια κοπέλα από το φροντιστήριο. Είναι όμορφη, ακούμε την ίδια μουσική, είναι γραμμένη στον Όμιλο δημοσιογραφίας.

Μαθήτρια Θ: Πιστεύω στο Θεό; Θάθελα να μάθω περισσότερα

Δραστηριότητα: Τραβάω τη γραμμή του χρόνου 800 χρόνια πίσω. Ζω και σκέφτομαι με τα δεδομένα της εποχής.

Υλικό στήριξης: Συνεργατικό εκπαιδευτικό πρόγραμμα στο Βυζαντινό Μουσείο της Αθήνας και στο Μουσείο των Αέρηδων, Εκπαιδευτικό υλικό των Μουσείων, Φωτογραφίες, Βιβλιογραφία- πηγές- δικτυακοί τόποι.

Μορφή: Το βιβλίο της συνάντησης:13^{ος}- 21^{ος} αιώνας.

Επιλογή εποχής: Μια αναγνωστική δέσμευση ήταν η υπογράμμιση του αιώνα κατά τη μελέτη. Αποφεύχθηκαν μ' αυτό τον τρόπο λάθη που οφείλονται σε διαφορές που επιφέρει η ανάπτυξη, η πρόοδος, η διεύρυνση ή η συρρίκνωση της αυτοκρατορίας. Η ύστερη βυζαντινή εποχή (13^{ος} αιώνας) ήταν η τελική επιλογή συγγραφής της συνάντησης με το

επιχείρημα ότι η κοινωνική εξέλιξη ήταν μεγαλύτερη, η αρχόμενη παρακμή του Βυζαντίου καθιστούσε τους ανθρώπους περισσότερο σκεπτικιστές, αλλά ταυτόχρονα η παράδοση των προηγούμενων αιώνων διαπερνά και τα υστεροβυζαντινά κείμενα και έτσι εξασφαλίζεται η συνεκτικότητα ενός μακραίωνου πολιτισμού.

Σχολείο και Μουσείο, η συνάντηση δύο κόσμων

Η διδασκαλία της συγκεκριμένης ενότητας υποστηρίχτηκε από την εκπαιδευτική επίσκεψη στο Βυζαντινό - Χριστιανικό Μουσείο και στα Λουτρά των Αέρηδων. Τα εκπαιδευτικά προγράμματα που διενεργούνται στο πλαίσιο των Μουσείων έχουν ξεπεράσει σε μεγάλο βαθμό τις 'παιδικές αρρώστιες' του διδακτισμού, των παραδοσιακών- παθητικών μεθόδων διδασκαλίας, της μονοδιάστατης ερμηνείας των συλλογών, της ακαδημαϊκής σχολαστικότητας των πληροφοριών, της ασύνδετης με τη σχολική ηλικία παρουσίασης, της άνευρης εμπύχωσης. Στις καλύτερες εκδοχές τους έχουν εξελιχθεί σε ώρες συμπυκνωμένης εμπειρίας, που περιλαμβάνει στιγμές ψυχαγωγίας, ενεργοποίησης της φαντασίας, απόκτησης νέων γνώσεων, αναζήτησης και πειραματισμού, δημιουργικής έκφρασης και συνεργασίας. Με βάση αυτά τα δεδομένα, αλλά κυρίως την οργάνωση και εμπύχωση του διδάσκοντος σχεδιάστηκαν οι επισκέψεις, οι οποίες οδηγούν σε μια παιδαγωγική δράση που πηγάζει από την επιστήμη, εισχωρεί στην τέχνη με στόχο τη δημιουργία της μουσειοπαιδαγωγικής ευφορίας των εμπλεκόμενων ομάδων με δυνατότητες σκηνοθετικής μεταγραφής του γνωσιακού και οπτικού υλικού (Strandling, 2001: 157-170).

Η οργάνωση συνίσταται:

1ο στάδιο: Στο σχολείο

- στο χωρισμό σε ομάδες ανάλογα με το θέμα επεξεργασίας και στην εμφάνιση φακέλου στην οθόνη με αρχειοθετημένες φωτογραφίες και ιστορικά παραθέματα σχετικών με τα υποθέματα. Η κάθε ομάδα πρέπει να επισημάνει, να καταγράψει, να σκισάρει πληροφορίες και χαρακτηριστικά που αφορούν την εργασία και την τελική παρουσίαση στην ολομέλεια του υποθέματος που της ανατέθηκε.
- Το έντυπο και απεικονιστικό υλικό της γενικής βιβλιογραφίας αναγνώστηκε στην τάξη στα ενδιαφέροντα για την εργασία ζητήματα. Μετά το τέλος της ανάγνωσης, οι ομάδες τύπωσαν τα χρήσιμα στοιχεία και τα μοίρασαν μεταξύ τους. Μ' αυτό τον τρόπο η κάθε ομάδα, άσχετα με τη θεματική της επιλογή, μπήκε στο γενικότερο κλίμα της ζωής στο Βυζάντιο με στόχο, ενώ ασχολείται με ένα θέμα, να έχει εμπλακεί στην 'ατμόσφαιρα' διαφορετικών παραμέτρων της ζωής των ανθρώπων. Έτσι, οι επιζητούμενες εννόηση και ενσυναίσθηση ωρίμασαν κατά τη διαδικασία υλοποίησης του έργου και οι τελικές παρουσιάσεις απόκτησαν νόημα, ξεπερνώντας το στάδιο της απλής πληροφόρησης για τα τις πτυχές της ζωής στο Βυζάντιο.

2ο στάδιο: Στα Μουσεία

- στην παροχή ενός χάρτη του μουσείου για τη στοχευμένη κυκλοφορία των ομάδων,
- στη συνεργασία, ανά πάσα στιγμή, με τον εκπαιδευτικό και τον υπεύθυνο των εκπαιδευτικών προγραμμάτων για τη διασαφήνιση των πληροφοριών που συνοδεύουν τα ευρήματα και τον εμπλουτισμό τους ιδιαίτερα στα 'παράξενα' ή 'ανενεργά',

- στη χρήση των συσκευών που έχουν τα παιδιά μαζί τους (φωτογραφίες με ιδιαίτερες λήψεις, ηχογραφήσεις, κ.λ.π.),
- στη χρήση φυλλαδίων για σημειώσεις, σχεδίαση ή συμπλήρωση πληροφοριών,
- στην αυτονομία κίνησης σε διαφορετικές αίθουσες,
- στην αιτιολογημένη αξιολόγηση της διεξαγωγής του προγράμματος σε σχέση με τους προκαθορισμένους στόχους της εργασίας τους.

3ο στάδιο: Στο σχολείο- συμπλήρωση των φύλλων εργασίας

Φύλλα εργασίας

Θεματικό πλαίσιο εργασίας: Με τη χρήση "Χρονομηχανής" ο Γιάννης, έφηβος από την Αθήνα το 2015, συναντά το Νικηφόρο, γεννημένο το 1250 στην Προύσα.

Κοινό πλαίσιο υποστήριξης των εργασιών:

α. Μαρία-Χριστίνα Γιαννουλάτου, *Έργα των ανθρώπων: η μεγάλη κοινή περιπέτεια. Μια περιήγηση στη Βυζαντινή Συλλογή του Μουσείου Μπενάκη*. Εκπαιδευτικά Προγράμματα-Μουσείο Μπενάκη.

β. Υπουργείο Πολιτισμού- Διεύθυνση Μουσείων, Εκθέσεων και Εκπαιδευτικών προγραμμάτων (2008). *Οικείες ιστορίες*. Αθήνα.

γ. Μουσεία: Χριστιανικό και Βυζαντινό Μουσείο Αθηνών, Λουτρό των Αέρηδων

δ. Φωτογραφικό υλικό μουσείων- φωτογραφίες διαδικτύου

Όλες οι ομάδες, βάσει ενός συμφωνημένου 'χρωματικού' κανόνα, χρωμάτισαν διαφορετικά τα θέματα από τη βιβλιογραφία, δίνοντας έμφαση στην ανάγνωση η κάθε μια στο θέμα που ανέλαβε. Οι ομάδες είχαν ονόματα βάσει του χρώματός τους που ισοδυναμούσε με θέμα (π.χ γαλάζιο= εκπαίδευση, πορτοκαλί= γάμος). Μετά το τέλος της ανάγνωσης των πληροφοριών και των κριτικών κειμένων, οι ομάδες τύπωσαν τα χρήσιμα στοιχεία και τα μοίρασαν μεταξύ τους ανάλογα με το χρώμα. Μ' αυτό τον τρόπο η κάθε ομάδα, άσχετα με τη θεματική της επιλογή, μπήκε στο γενικότερο κλίμα της ζωής στο Βυζάντιο με στόχο, ενώ ασχολείται με ένα θέμα, να έχει εμπλακεί στην 'ατμόσφαιρα' διαφορετικών παραμέτρων της ζωής των ανθρώπων. Οι άξονες επεξεργασίας αφορούσαν τις ανάγκες, τις επιθυμίες και τους στόχους των εφήβων, όπως προέκυψαν σε συνθήκες του σήμερα. Ο στόχος της εργασίας ήταν η διερεύνησή τους σε ασύγχρονο περιβάλλον. Ως ανεξάρτητες μεταβλητές χρησιμοποιήθηκαν ο χρόνος διερεύνησης (13ος αιώνας), ο τόπος (Η Βυζαντινή Προύσα), η ηλικία (έφηβος 14 ετών) και το κοινωνικό status της οικογένειας του εφήβου. Με δυο λόγια, μέσα από πηγές ιστορικής αφήγησης, το ενδιαφέρον συγκεντρώθηκε σε μια μελέτη περίπτωσης, η οποία αναδύει σε μορφή διαλόγου μια ιστορικά προσδιορισμένη στάση ζωής.

ΟΜΑΔΑ 1^η: Τα επαγγέλματα στη βυζαντινή κοινωνία

Αφού μελετήσετε:

- http://vizantinonistorika.blogspot.gr/2013/11/blog-post_9.html. (επαγγέλματα). Ανακτήθηκε στις 09 Νοεμβρίου 2013.
- Δ. Παπανικόλα- Μπακιρτζή και Γ. Σκορδάλη (7-2000) "Βυζαντινά εφυσωμένα κεραμικά: Η τέχνη των εγχαράκτων", ΜΒΠ, σελ. 61-69,

να δημιουργήσετε το διάλογο στη "Χρονομηχανή" για επαγγέλματα στο Βυζάντιο.

ΟΜΑΔΑ 2^η: Η γυναίκα στη βυζαντινή κοινωνία

Αφού μελετήσετε:

http://www.e-istoria.com/4/by_2012%20%2830%29.html . (Η θέση της γυναίκας στο Βυζάντιο- μια μικρή μελέτη-, ο γάμος στο Βυζάντιο). Ανακτήθηκε το 2009.

Βακαλούδη, Α. (1998), *Καλλιστεία και Γάμος στο Βυζάντιο*, εκδ. Αδελφών Κυριακίδη 1998, στο <http://www.e-istoria.com>. Ανακτήθηκε το 2009.

Ts. Sch.gr:Ιστορία Β' Γυμνασίου, Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο, η θέση της γυναίκας. Ανακτήθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου, 2011,

να δημιουργήσετε το διάλογο στη "Χρονομηχανή" που φωτίζει το ρόλο της γυναίκας Βυζάντιο..

ΟΜΑΔΑ 3^η: Η εκπαίδευση στη βυζαντινή κοινωνία

Αφού μελετήσετε:

- <http://ts.sch.gr/repo/online-packages/gym-istoria-a-c/g04> (εκπαίδευση). Ανακτήθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου, 2011.
- Λυμπέρης, Λ. (2013) "Η εκπαίδευση στα Βυζαντινά χρόνια. Ο συνδετικός κρίκος του αρχαίου με το νεότερο Ελληνισμό", *Τα εκπαιδευτικά*, 107- 108, 131-142, να δημιουργήσετε το διάλογο στη "Χρονομηχανή" για την εκπαίδευση στο Βυζάντιο.

Ομάδα 4^η: Η διατροφή στη Βυζαντινή κοινωνία

Αφού μελετήσετε:

- <http://ts.sch.gr/repo/online-packages/gym-istoria-a-c/g04> (διατροφή). Ανακτήθηκε στις 7 Σεπτεμβρίου, 2011.
- http://users.sch.gr/ikomninou/Diet_Vyzant/index.html. Ανακτήθηκε στις 17 Φεβρουαρίου, 2015.
- Ταμάρα, Ρ., *Ο δημόσιος και ιδιωτικός βίος των Βυζαντινών*, (μτφρ Φ. Βώρος). Αθήνα: Παπαδήμα, Αθήνα, 1977, 225-226, να δημιουργήσετε το διάλογο στη "Χρονομηχανή" για ένα γεύμα 'αλά Βυζαντινά'.

Ομάδα 5η: Η ψυχαγωγία στη Βυζαντινή κοινωνία

Αφού μελετήσετε:

- <http://exploringbyzantium.gr/EKBMM/Page?name=meleti&lang=gr&id=1&level=1>. (λουτρό- θεάματα). Ανακτήθηκε την 01 Ιουλίου, 2014.
- http://vizantinonistorika.blogspot.gr/2013/04/blog-post_21.html (η ιστορία του μεταξιού). Ανακτήθηκε στις 21 Απριλίου, 2013.
- <http://ebooks.edu.gr/modules/ebook/show.php/DSGL-C111/62/475,1814/>. Ιστορία της Τέχνης Γ' Λυκείου, κεφ.7ο: Βυζαντινή ζωγραφική.
- www.e-istoria.com/106.html (ξωτικά και προσωποποίηση). Ανακτήθηκε το 2009.
- <http://www.mixanitouxronou.gr>
- Κυρκίνη Κούτουλα, Α. (2006). *Πρόταση για τη διδασκαλία μιας σχολικής ενότητας*, Π.Ι, Σεμινάριο Σχολικών Συμβούλων και επιμορφωτών (ψυχαγωγία)
- 'Έντυπο του μουσείου 'Λουτρό των Αέρηδων', να αποδώσετε σε διαλογική μορφή στιγμές ανάκλησης μύθων, την έννοια του ταξιδιού, την ιδιαιτερότητα των εικαστικών τεχνών και στιγμές ψυχαγωγίας στη Βυζαντινή κοινωνία.

Το βιβλίο της συνάντησης 2015- 1250 μ.Χ

Πρόλογος από το Γιάννη:

Είμαι από την Αθήνα. Πηγαίνω στη Β΄ Γυμνασίου. Στο μάθημα της ιστορίας, οργάνωσα ένα ταξίδι στο χρόνο. Ταξίδεψα με την *BYZANTINE AIR* για Προύσα χωρίς πολλές αποσκευές, ίσα για να δω κι αν μου κινηθεί το ενδιαφέρον, να μάθω κιόλας. Στόχος μου είναι να συναντήσω το Νικηφόρο, συνομήλικό μου από το 1250 μ.Χ.

Αποβίβαση στις 12.30. Προορισμός: Προύσα. Πτήση: 1 ώρα και 30'.

Στο αεροδρόμιο της Προύσας ο χρόνος ολισθαίνει και δημιουργείται η νεφέλη του παρελθόντος. Εμφανίζεται ο Νικηφόρος, νεαρό παιδί από την Προύσα, που θα συντροφέψει το Γιάννη στο ταξίδι του χρόνου.

Γιάννης: Νικηφόρε, νιώθω πως βρίσκομαι στο Μυστρά, στην Πελοπόννησο, στο υπαίθριο αυτό μουσείο.

Νικηφόρος: Κάπως έτσι θ' ανακαλύψουμε και τα κοινά μας. Καλώς ήλθες στον τόπο μου και στην εποχή μου. Χαίρομαι που αποφάσισες να επισκεφθείς την Προύσα. Όλοι προτιμούν τη Βασιλεύουσα για να καυχιούνται ότι πήγαν στην 'καρδιά' του Βυζαντίου. Όμως, κάνουν μεγάλο λάθος που υποτιμούν την πόλη μου. Θα δεις από τις βόλτες μας στη φύση, θα δεις την εύφορη πεδιάδα που μας τρέφει πλουσιοπάροχα, τον καταπράσινο Όλυμπο που τη σκιάζει με τα καθάρια νερά που δίνουν νερό στην πόλη. Θα θαυμάσεις τα μεγάλα και περίτεχνα σπίτια, γιατί εδώ μένουν πολλοί πλούσιοι έμποροι. Εδώ τελειώνει ο δρόμος του μεταξιού που ξεκινά στα βάθη της ανατολής. Γι' αυτό, υπάρχουν πολλά εμπορικά με εκλεκτήπραμάτεια. Όλοι βρίσκουν δουλειά. Τα σπίτια μας τα έχουν όλα. Να δεις λιχουδιές, αλμυρές και γλυκές που φτιάχνουμε! Αν βαρεθείς, ο παραγιός του θείου μου θα μας πάει θαλασινή βόλτα με την άμαξα στην αρχαία Απάμεια, το επίγειο της Προύσας. Θ' αρχίσουμε το ταξίδι από το σημείο που θέλεις εσύ και σιγά- σιγά θα καταλάβεις και τον τόπο κι εμάς.

Γιάννης: Πες μου κάτι για σένα και την οικογένειά σου. Τι δουλειά κάνει ο πατέρας σου;

Νικηφόρος: Ο πατέρας μου είναι τεχνίτης. Ασχολείται με την εφυάλωση κεραμικών. Οι κεραμίστες του φέρνουν αγγεία με διακόσμηση, εγχάρακτη ή ζωγραφισμένη και ο πατέρας μου τα κάνει γυαλιστερά κι ανθεκτικά. Χρησιμοποιεί βερνίκι με οξειδία του μολύβδου και τα αλείφει στην τελική όπτηση, σε πολύ υψηλές θερμοκρασίες. Έτσι, τα αγγεία χρησιμοποιούνται για τρεις ζωές. Είναι τέτοιο το ταλέντο του πατέρα μου που μια μέρα θα τον θαυμάζουν άνθρωποι από όλον τον κόσμο βλέποντας τα έργα του.....

Γιάννης: Η μητέρα σου εργάζεται;

Νικηφόρος: Εργάζεται στο σπίτι. Ασχολείται με τη «μεταξαρία». Υφαίνει λογής-λογής μεταξωτά υφάσματα και σκεπάσματα και πουλάει ορισμένα, αλλά κάνει κι άλλο ένα μικρό εμπόριο την άνοιξη. Είναι «χορταρίνα». Μαζεύει χόρτα του βουνού, άφθονα στις υπώρειες του Ολύμπου μας και τα πουλάει στη γειτονιά. Ονειρεύεται μια μέρα να φτιάξει μια μικρή βιοτεχνία πώλησης υφαντών για να προικίσει την αδερφή μου αλλά και να γίνει διάσημη, γιατί είναι πολυτάλαντη υφάντρα. Έχει μια φίλη στη Θήβα μεγαλοτεχνήτρα στην υφαντική και στη βαφή της πορφύρας και όλο τη συμβουλεύεται.

Γιάννης: Πες μου για το σχολείο σου. Τι τάξη θα πας;

Νικηφόρος: Φέτος θα αρχίσει η τετρακτής εκπαίδευσή μου. Τέλειωσα το εκκλησιαστικό σχολείο, σαν το δικό σας δημοτικό, στο μοναστήρι του Άγιου Παύλου. Οι εμπειρίες μου από το δημοτικό είναι καλές και άσχημες. Ο γραμματιστής μας χτυπούσε αν δεν καταλαβαίναμε κάτι ή αν δεν απομνημονεύαμε πολλές αράδες από τα εκκλησιαστικά βιβλία. Κάθε τόσο επαναλαμβάναμε τα ίδια πράγματα. Αυτό ήταν μονότονο αλλά πώς να τα θυμόμαστε; Τόσος ήταν ο φόβος μου που ξεχνούσα αυτά που είχα μάθει απ' έξω την προηγούμενη μέρα. Οι καλές στιγμές ήταν όταν ο δάσκαλος μας μοίραζε τις περγαμηνές για να γράφουμε. Η αφή της περγαμηνής θα μου θυμίζει πάντα τα παιδικά μου χρόνια. Ήταν κι ο λόγος που με ζήλευε η αδελφή μου. Τώρα, το αγαπημένο μου μάθημα είναι η Οδύσσεια. Μαθαίνουμε στίχους απ' έξω αλλά όχι μόνο. Έχουμε τα σχόλια του δάσκαλου μοναχού Ευσταθίου της Θεσσαλονίκης, κάποτε καθηγητή στο Πανεπιστήμιο της Κωνσταντινούπολης και καταλαβαίνουμε καλύτερα τη θρησκευτικότητα στο Δωδεκάθεο, το δράμα του ανθρώπου που ζει ένα δεύτερο πόλεμο για να γυρίσει στην πατρίδα...ακόμη και την αισθητική μιας εποχής μακρινής.

Γιάννης: Πότε αρχίζει το σχολείο; Εμείς σ' ένα μήνα από τώρα. Στις 11 Σεπτέμβρη.

Νικηφόρος: Εγώ δεν ξέρω ακριβώς. Θα πρέπει να μαζευτούν τα χρήματα για το γραμματιστή. Αν οι γονείς δεν μπορέσουν να τα δώσουν, θα πρέπει να προσλάβουμε δάσκαλο στο σπίτι. Νομίζω όμως πως είναι πολλά χρήματα για τον πατέρα μου. Θα ήταν καλό, βέβαια, γιατί θα προχωρούσε κι η αδελφή μου στα γράμματα. Τέλειωσε τα ιερά γράμματα κι έχει σταματήσει. Μαθαίνει αργαλειό και ζωγραφίζει. Της αρέσει όμως να μαθαίνει και κυρίως να γράφει. Σε τελική περίπτωση ίσως συνεχίσω μόνο εγώ σε εκκλησιαστικό σχολείο. Εκεί η φοίτηση είναι δωρεάν. Οι μαθητές είναι ορφανά παιδιά αλλά δέχονται και παιδιά με μεγάλες επιδόσεις, όπως εγώ. Θα δούμε.

Γιάννης: Δείξε μου ένα τετράδιο.

Νικηφόρος: Αυτό είναι. Έχει 6 διπλωμένα φύλλα. Την αστρονομία τη γράφω σε χειρόγραφο μεγάλο που το μεταφέρω σε κύλινδρο. Φίλε μου, στο σχολείο μας, αν κάνεις λάθη, πρέπει να δώσεις πολλά χρήματα για καινούργια περγαμηνή. Η περγαμηνή ήταν κι αυτή ένα "θαύμα" από την Κίνα αλλά τώρα τις φτιάχνουν κι εδώ. Γράφεις με το ξυσμένο καλάμι που τον βουτάς στο μελάνι. Ο θείος μου μού έφτιαξε ντύμα για το τετράδιό μου. Είναι από ξύλο για να μη φθείρονται τα χαρτιά μου. Το τετράδιό μου θα το φυλάξω για πάντα. Στο πρώτο μου σχολείο, για οικονομία χρησιμοποιούσαμε το σχεδιάριο. Το 'χω ακόμα. Για δεσ. Ξύλινο καδρόνι και επιφάνεια από κερί. Εγγραφα με το "γραφείον", αυτό το μυτερό, έσβηνα με τη σπάτουλα και πάλι από την αρχή. Η γραφή δεν είχε μνήμη, όλη η μνήμη ήταν στο μυαλό μας.

Γιάννης: Όταν τελειώσεις την εγκύκλιο εκπαίδευση, τι θα κάνεις;

Νικηφόρος: Θέλω να πάω στο Πανεπιστήμιο της Μαγναύρας. Μου αρέσει να γίνω ρήτορας. Συμμετέχω πάντα στους αγώνες της επιχειρηματολογίας. Η Μαγναύρα όμως δέχεται λίγους μαθητές και θα πρέπει να ζω στην Πόλη. Ξέρεις, το Πανεπιστήμιο ανήκει στο ιερό Παλάτι. Μόνο που μπαίνεις μέσα νιώθεις αλλιώς. Δεν ξέρω. Πάντως, αν τελειώσω πανεπιστήμιο, θα πάρω μια δημόσια θέση. Πιο πολλά χρήματα, πιο πολλές ελευθερίες, ίσως και ταξίδια στον κόσμο. Θα θελα να 'ρθω στην πόλη σου. Αρκεί να μη γίνεται πόλεμος.

Γιάννης: Στο σχολείο κάνετε ζωγραφική;

Νικηφόρος: Η ζωγραφική είναι μια ιερή τέχνη, πρέπει να έχεις ταλέντο αλλά και ευλάβεια. Αν είσαι τυχερός τη σπουδάζεις δίπλα σ' ένα μοναχό. Η αδελφή μου ζωγραφίζει όμορφα και τα

καταφέρνει γιατί πιστεύει πολύ στο Θεό. Ανακατεύει τα χρώματα με αβγό κι έτσι τα έργα της δε θα καταστραφούν ποτέ, ειδικά αν προστατεύσουμε το ξύλο από την υγρασία. Οι μαρτυρίες των Χριστιανών κι οι δυο ζωές μας, η εγκόσμια και η άφθαρτη, είναι τα πιο συχνά θέματά μας. Θα δεις και την εντοίχια ζωγραφική και τα ψηφιδωτά στις εκκλησιές μας και θα καταλάβεις τι σημαίνει ζωγραφική: καλά χρώματα από την ανατολή, ευλάβεια, ταλέντο κι ένα καλό ζωγράφο να σου δείξει τα πρώτα βήματα. Βλέπεις αυτό το μισοτελειωμένο; Η Άννα έχει χρησιμοποιήσει ειδικό διάτρητο προσχέδιο, το αντίβολο. Δεν μπορεί να κάνει την Παναγία και το Χριστό όπως νάναι. Πρέπει να έχει ένα πρότυπο για ν' αποπνέει σεβασμό το έργο της.

Γιάννης: Για δες. Με την κουβέντα φτάσαμε στο δάσος. Ξέρεις να μου πεις για νεράιδες και ξωτικά; Μ' αρέσουν αυτές οι ιστορίες.

Νικηφόρος: Στα δάση αυτά ζουν τα αερικά, ταχυκίνητα. Ένας ήχος τους μπορεί να είναι προφητεία για το καλό ή το κακό για κάτι που περιμένουμε, όπως κι ένα όνειρο είναι θεία πρόγνωση γνώση και πρόρρηση. Τ' αερικά δεν είναι ειδωλολατρικά δαιμονικά σε μας, είμαστε χριστιανοί και κάποιος από μας, πολύ ευλαβείς, μεταφέρουν τη σκέψη τους σε πλάσματα άυλα που κατοικούν στον αέρα, πουλιά χωρίς σώμα, που δίνουν το σημάδι της προγνωστικής σκέψης του ευλαβούς. Αν ένας σωστός χριστιανός έχει και μόρφωση, ξέρει αστρονομία και άλλα, η πρόγνωσή του είναι ακόμη πιο σίγουρη και η επαφή του με τα αερικά πιο εύκολη. Πόσες φορές ο τόπος μου δε σώθηκε από αυτά τα καλά ξωτικά.

Νικηφόρος: Πάμε να ακούσουμε μουσική στην πλατεία. Σήμερα έχει πνευστά και κρουστά. Σάλπιγγες, κέρατα (βούκινα), αυλοί (πιο κοντά στο ζουρνά), φλογέρες (σύριγγες ή σουραύλια), σείστρα ή κρόταλα, κύμβαλα και τύμπανα. Μπορεί να έχει και παράσταση παντομίμας ή να έχει έρθει ο θαυματοποιός. Κάθε φορά δεν ξέρεις ακριβώς τι θα συναντήσεις. Ξέρεις την παροιμία "καρφί δεν του καίγεται;"

Γιάννης: Ναι, αλλά δεν ξέρω τι σημαίνει.

Νικηφόρος: Χάνεται μέσα στο χρόνο η αρχή της. Ήταν μια φορά ένας θαυματοποιός. Αυτός, λοιπόν, εξαφάνιζε πολύτιμα αντικείμενα που του έδιναν οι θαμώνες για να κάνει τα μαγικά του. Τον συνέλαβαν για κλέφτη και τον τιμώρησαν αγγίζοντας το δέρμα του με ένα πυρακτωμένο καρφί. Δεν έπαθε απολύτως τίποτα κι όλοι αισθάνθηκαν ότι είναι πραγματικός μάγος.

Νικηφόρος: Πέρασε η ώρα κουβεντιάζοντας. Στο σπίτι μας περιμένουν για το "άριστον". Τυρί κι άλλα προϊόντα δεν έχουμε δικά μας. Κατεβαίνουμε στην πλατεία στα σαρδαμαρεία, εκτός κι αν περάσουν "οι γυρεύοντες", όπως χθες, που έχουν πιο φρέσκα πράγματα. Το "μαγκικείο" πουλάει φρέσκο ψωμί αλλά φτιάχνουμε εύκολα και στο σπίτι. Το νερό το παίρνουμε από την κιστέρνα και βοηθάμε όλοι σ' αυτό. Σήμερα θα φάμε πουλερικά που τα εκτρέφουμε μόνοι μας με σαφράνι και κανέλα. Θα σ' αρέσει. Ό,τι βλέπεις έξω περιφραγμένο με σκοινιά είναι δικό μας. Πάρε το κοχλυάρι που γράφει τ' όνομά μου και μαχαίρι. Εδώ, στη σαλτσιέρα έχει γάρο. Είναι σάλτσα από μικρά ψάρια με λάδι και κρασί. Ταιριάζει με τα λαχανικά.. Εδώ είναι το "χέρνιβον" για να πλύνεις τα χέρια σου και θα τα σκουπίσεις με το "χειρόμακτρο". Μετά το φαγητό υπάρχει κομπόστα με φρούτα εποχής για μας τα παιδιά. Οι γονείς μου, αντί για γλυκό, προτιμούν να πιουν ένα ποτηράκι οινόμελι. Βλέπεις αυτό το χωράφι με τα σκοινιά γύρω - γύρω; Είναι το αμπέλι μας κι έχουμε το δικό μας κόκκινο κρασί για τους μεγάλους. Οι πλούσιοι όμως αγοράζουν κρασί από τη Χίο. Καλή μας όρεξη.

Γιάννης: Οι γονείς σου πως γνωρίστηκαν;

Νικηφόρος: Από προξενιό με τη βοήθεια της «κουρκουσούρας». Η γνωριμία ενός ζευγαριού έχει πάντα κάποιους όρους. Ίδια κοινωνική τάξη, ανάλογη προίκα από τη γυναίκα, προσύμφωνο με προγαμιαία δωρεά από τον παππού, νομική απόφαση για την προίκα σε περίπτωση διαζυγίου ή θανάτου, αποκατάσταση των παιδιών κλπ. Ο πατέρας μου, Δημήτριος, έκανε δώρο στη μητέρα μου Πουλχερία, ένα ζευγάρι χρυσά "ενώτια" για να επισφραγίσει τον αρραβώνα και γρήγορα ακολούθησε ο γάμος τους με την ευλογία των οικογενειών τους και του θεού.

Γιάννης: Διαζύγιο; Υπάρχει διαζύγιο;

Νικηφόρος: Σε κάποιες περιπτώσεις. Αν, ας πούμε η γυναίκα δεν κάνει παιδί. Ή αν ο άντρας θέλει μια άλλη γυναίκα. Όμως, σ' αυτή την περίπτωση επιστρέφει την προίκα στη γυναίκα του. Εγώ θέλω να διαλέξω μόνος μου μια κοπέλα από την Πόλη. Αυτό θα είναι ευκολότερο, αν μπορέσω να σπουδάσω. Οι απόφοιτοι του Πανεπιστημίου βρίσκουν κοπέλες της τάξης τους και οι ευκαιρίες να βρεις μια ενδιαφέρουσα κοπέλα είναι περισσότερες γιατί είσαι μορφωμένος. Αλλά κι η ζωή στη μεγάλη πόλη είναι πιο ελεύθερη.

Γιάννης: Παίζεις καθόλου με την αδερφή σου; Έχετε ελευθερία να βγαίνετε έξω από το σπίτι;

Νικηφόρος: Η αδερφή μου η Θεοδούλη βρίσκεται σχεδόν όλη μέρα με τη μητέρα μας. Της μαθαίνει να υφαίνει για να τη βοηθάει στην παραγωγή των μεταξωτών. Όταν ήταν μικρότερη, παίζαμε στην αυλή με τις "πλαγγόνες" και τα "νιννία" της. Τώρα πια, η μητέρα της διδάσκει τα μυστικά της διοίκησης του μελλοντικού της οίκου και δεν την αφήνει να πολυγυρνάει στις ρούγες για να μη βγάλει "κακό όνομα". Κάθε φορά που πηγαίνει στο μαγαζί του πατέρα μας, καλύπτει το πρόσωπό της στο δρόμο. Εγώ, σαν δεύτερος άντρας του σπιτιού πηγαίνω όπου θέλω, πάντα με την άδεια των γονιών μου.

Νικηφόρος: Αύριο θα σε πάω στα λουτρά. Θα περάσουμε όλη μας τη μέρα μέχρι το απόγευμα για να δεις την ιεροτελεστία. Για μας τα λουτρά έχουν μια διαδοχή τριών σταδίων: δροσερό «frigidarium», χλιαρό «tepidarium» και ζεστό μπάνιο «caldarium». Το τελευταίο μπάνιο μοιάζει με εξαγνισμό. Τόσο όμορφα νιώθεις. Γίνεται σε κολυμπήθρα, σε αίθουσα με θόλο. Το νερό ζεσταίνεται με θερμαντικό κλίβανο και κάποιοι άνδρες που εργάζονται εκεί σου τρίβουν το σώμα για να νιώσεις απόλυτα καθαρός. Η αίθουσα αυτή μετατρέπεται σε αίθουσα ατμού από τη θερμοκρασία και ανοίγουν όλοι οι πόροι του δέρματος. Οι μουσουλμάνοι που μένουν στην περιοχή δεν χρησιμοποιούν το κρύο νερό αλλά έτσι χάνουν τη διαδικασία μέχρι την απόλυτη χαλάρωση. Στο τέλος υπάρχει χώρος για φαγητό, όπου οι μεγάλοι πίνουν και διασκεδάζουν. (Οι εικόνες προέρχονται από τη βιωματική εικονική έκθεση με θέμα "Στο Λουτρό: Ένα ταξίδι στο σώμα και στην ψυχή". Μουσείο Λαϊκής Τέχνης- Λουτρό των Αέρηδων: Αθήνα).

Γιάννης: Θα έρθεις να με δεις στην Αθήνα;

Νικηφόρος: Αν γίνω στρατιώτης μισθοφόρος, έμπορος, ναυτικός, διπλωμάτης ή κρατικός υπάλληλος θα έρθω. Θέλω να ταξιδέψω κι αυτός είναι ένας λόγος που θέλω να σπουδάσω. Δεν μπορούμε εμείς να ταξιδέψουμε χωρίς λόγο εκτός από τους Άγιους Τόπους. Οι κίνδυνοι είναι πολλοί. Ταξιδεύουν οι εξόριστοι, αυτοί που δεν έχουν δουλειά ή κάποιο άλλο

πρόβλημα αλλά όχι για να ξαναγυρίσουν. Ένας θεός μου, έμπορος, ταξίδεψε από την Αμμόχωστο στο Κατελλόριζο, τρεις μέρες με φουρτούνα, κύματα, χωρίς να ξέρει αν θα φτάσει. Ήταν όμως πολύ όμορφα αυτά τα νησιά, νιώθω σα νάχω πάει από τις περιγραφές του.

Ο γραμματικός μάς έχει διαβάσει δυο κινέζικα βιβλία, δυναστικές ιστορίες στο 200 περίπου μ.Χ. Οι άνθρωποι που ταξίδεψαν στην Κίνα κινδύνεψαν από τα λιοντάρια και τους ληστές, αλλά είδαν και πόλεις φανταστικές και τεράστιες, βρήκαν χρώματα, υφάσματα και πολύτιμες πέτρες. Η Μογγολική ειρήνη στις μέρες μας έχει κάνει τα ταξίδια πιο συχνά και ασφαλή. Όμως η αμμοθύελλα κι ο παγετός μπορεί να είναι κι αιτία θανάτου των εμπόρων. Πάντως το μετάξι, απ' όσο λένε, που ήρθε από την Ανατολή άλλαξε τη ζωή μας. Ξέρεις για την πρώτη γνωριμία με το μετάξι; Ο θρύλος λέει ότι η Σίλιγκ, σύζυγος του αυτοκράτορα της Κίνας, Χουανγκτί στα πολύ αρχαία χρόνια, βρήκε μια μέρα στον κήπο της πάνω στο ξύλο μιας μουριάς ένα άσπρο κουκούλι. Αργότερα το κουκούλι της έπεσε μέσα σε ένα κύπελλο με καυτό τσάι. Όταν προσπάθησε να το βγάλει είδε πως τραβούσε μια μακριά λευκή κλωστή. Έτσι, σύμφωνα με το θρύλο, ανακαλύφθηκε το μυστικό του πιο πολύτιμου και ξεχωριστού προϊόντος της Κίνας.

Συμπεράσματα- Προτάσεις

Το βιβλίο της συνάντησης: Οι μαθητές φιλοτέχνησαν το ημερολόγιο με τις προσωπικές φωτογραφίες αντικειμένων και διαφανειών από τα μουσεία που επισκέφθηκαν, συμπληρώνοντας το υλικό τους και από το διαδίκτυο.

Η αποτίμηση πραγματοποιήθηκε προφορικά ανά ομάδα με κύριο χαρακτηριστικό την 'επιτυχή' συνέντευξη των μαθητών με συνομήλικούς τους του 13^{ου} αιώνα μ.Χ. Οι μαθητές επισήμαναν την ικανότητα 'να τρέχεις' προς τα πίσω και την εμπύχωση του παρελθόντος ως παράγοντα ενδιαφέροντος και άσκησης της μακρόχρονης μνήμης. Σχολιάστηκε το θέμα των αντιστοιχιών παρελθόντος - παρόντος στην καθημερινότητα και το σχεδιασμό της ζωής των εφήβων με την επισήμανση ότι το καθεστώς της ζωής και οι επιθυμίες, αν και διαφέρουν, έχουν αναλογική σχέση συναρτώμενη βέβαια πάντοτε με την εξέλιξη. Δεν υπήρξε φύλλο αξιολόγησης, εφόσον οι στόχοι του project, η σκηνοθεσία ενός ασύγχρονου περιβάλλοντος συνέντευξης στον ιστορικό χρόνο και η αυτονομία των μαθητών σε σχέση με τον ιστορικό χώρο πραγματοποιήθηκαν (Slavin, 1995: 139-143).

Η σύγχρονη ζωή, ως πορεία εξέλιξης, βάσει των κοινωνικοπολιτικών αλλαγών και της επιστήμης γεννάει νοηματοδοτημένα ερωτήματα στο ζήτημα 'ιστορική συνέχεια' και κίνητρα ανίχνευσης του παρελθόντος. Η δημιουργία ενός οικείου περιβάλλοντος με κριτήρια κοινωνικής ιστοριογραφίας θέτει την 'εποχή' στο προσκήνιο του ενδιαφέροντος και τα γεγονότα αποκτούν πρόθεση, αιτιολογείται η ανάγκη τους να συμβούν πάντοτε σε ένα κοινωνικό συμφραστικό πλαίσιο, ο μαθητής συναλλάσσεται με κληροδοτημένα προβλήματα και κοιτάζει το σήμερα με περισσότερο σκεπτικισμό. Το όφελος παρόμοιων εγχειρημάτων - διδακτικών προτάσεων στην ιστορία έγκειται στην κινητοποίηση του 'ιστορικού νου' να ανακαλύψει τον προηγούμενο άνθρωπο και τις συλλογικότητες πίσω από τις γραμμές της επίσημης ιστορίας με την ταυτότητα του 'φίλου' του ιστορικού παρελθόντος.

Αναφορές

- Iggers, G. (1995). *Νέες κατευθύνσεις στην Ευρωπαϊκή Ιστοριογραφία*. (Μετ. Β. Οικονομίδης). Αθήνα: Γνώση.
- Slavin, R.E. (1995). Cooperative learning. In L. Anderson (ed.), *International Encyclopedia of Teaching and Teacher Education*. 2nd Edition. Cambridge, UK: Pergamon.
- Strandling, R. (2001). *Teaching 20th century European History*. Council of Europe.
- Αβδελά, Ε. (1998). *Ιστορία και σχολείο*. Αθήνα: Νήσος.
- Θώδης, Γ. (2011). Μεθοδολογικοί τρόποι προσέγγισης της διδασκαλίας της ιστορίας στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, *ΕΛΛ.Ι.Ε.Π.ΕΚ*, 2, 1-16.

Παράρτημα

Γλωσσάρι βυζαντινών όρων

Άριστον= μεσημεριανό γεύμα

Γάρος= σάλτσα από εντόσθια ψαριού, ξίδι, αλάτι και λάδι

Εγκύκλιος Εκπαίδευση= Γυμνάσιο και Λύκειο

Ενώτια= σκουλαρήκια

Κινστέρνα= δεξαμενή νερού

Κουρκουσούρα= προξενήτρα

Κοχλυάριο= κουτάλι

Μαγκιπέιο= αρτοποιείο

Πλαγγόνα= κέρινη, πήλινη ή γύψινη κούκλα

Σαλτσάριον= σαλτσιέρα

Σαρδαμαρεία= παντοπωλεία

Σαφράνι= κρόκος, ζαφορά

Χειρόμακτρον= πετσέτα για τα χέρια

Χέρνιβον= νιπτήρας

Πηγή: <http://exploringbyzantium.gr/EKBMM/Page?name=glossary&lang=gr&id=1> & <http://www.hellinon.net/NeesSelides/NEOTERES/Oroi.htm>